

## **Portelli Alessandro. Smrt Luigiho Trastulliho a jiné příběhy, Forma a význam v orální historii. Praha: Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4550-6**

### ***Martina Schwubová***

V nakladatelství Karolinum vyšla v minulém roce kniha Smrt Luigiho Trastulliho a jiné příběhy. I když kniha samotná není žádnou novinkou a čtenáři se z ní mohou těšit již téměř třicet let, český překlad považuji za důležitý pro všechny tuzemské příznivce orální historie. Představovat tento obor v časopise Memo je tak trochu jako nošení dříví do lesa, proto jen zcela krátce připomenu, že na rozdíl od „klasické“ historie, která dává prostor převážně „mocné“ vrstvě lidí, orální či mluvená historie se zaměřuje na všechny vrstvy společnosti, ale zejména na ty opomíjené. Takto se dostanou ke slovu i „bezmocné“ vrstvy, například bývalí otroci či indiáni v USA, menšiny, ženy i dělníci a horníci jako v této knize.

Představovat profesora angloamerické literatury, muzikologa, dopisovatele deníku „Il Manifesto“ a v neposlední řadě orálního historika, Alessandra Portelliho, je jistě zbytečné, ostatně měli jsme příležitost setkat se s ním na nedávné VII. Mezinárodní konferenci České asociace orální historie (COHA) s názvem Orální historie v čase krizí. Portelli začal se svým terénním výzkumem jako folklorista v 70 letech 20 století. V údolí řeky Nery se seznámil s lidovými zpěváky a začal nahrávat jejich písně a vyprávění. Na tuto práci nebyl nijak proškolen, do začátku dostal pouze radu nikdy nevytáhnout magnetofon. Časem s některými vypravěči navázal přátelství a pomohl jim skrze jejich písně najít svou hodnotu. Z mnohaletého terénního sběru vzešla velká sbírka rozhovorů, celkem se jedná o 92 osob, s jednotlivými narátory se můžeme seznámit v příloze na konci knihy. V Itálii sbíral nahrávky v období 1969-1984, počet rozhovorů s jedním pamětníkem je obvykle jeden, s některými i více, s jedním narátorem zmiňuje autor až 20 sezení. Americká část nahrávek byla pořízena v letech 1986-1989 a týká se 14 osob.

Při analýze vyprávění o životě dělníků z oceláren si Portelli všiml chybné datace smrti Luigiho Trastulliho. Od této chyby se odvíjí první esej zabývající se vztahem paměti a události. Autor nejprve prostudoval záznamy z tisku a archivní dokumenty, tedy „klasické“ historické zdroje. Rekonstrukce průběhu události je pro historika zásadní, stejně jako hledání „pravdy“ - faktů o tom, jak to bylo.

A i když výpovědi nejsou a ani nemohou být faktograficky přesné, přesto jsou pro historii velmi přínosné. Takovéto omyly nejsou odrazem špatné paměti narátorů, ale vyjadřují jejich subjektivní sny, touhy a díky tomu se dozvíme více než jen pouhá fakta, jak to bylo, ale i to jak si lidé přáli, aby to bylo.

Následující tři eseje se zabývají metodologií v terénní práci, orálně historickým narativem a v neposlední řadě i tím, jak funguje paměť a vnímání času. Portelli poukazuje na význam tazatele, jak ve vztahu s narátorem, tak na jeho roli v nahrávce i na finálním výsledku rozhovoru. Další dva oddíly nám představují dvě průmyslové kultury: první je město Terni v Umbrii, druhá je hornická osada v okrese Harlan, Kentucky. I když na mapě je Itálie od Severní Ameriky dost daleko, přesto mají tato místa mnoho společného. Tradiční venkovská kultura se musela v krátkém čase vyrovnat s rychlou industrializací aplikovanou zvenčí a po časech prosperity obě místa zasáhl úpadek a propouštění. Na okrese Harlan byly v prvních desetiletích 20 století osady patřící velké důlní společnosti. Horníci byli formálně zaměstnanci, ale zároveň žili vlastně v „otroctví“, protože závislost na společnosti byla naprostá – pozemky i domy patřily společnosti, která zajišťovala i služby v osadě (obchod, ochranu, dodržování pořádku aj.) a strhávala jim výdaje z platu. Vznik odborové organizace byl v těchto podmínkách velmi obtížný, ostatně odbory v USA nikdy nezískaly takové místo ve společnosti, jako se těší v Evropě. Nakonec i důlní průmysl v Kentucky zasáhl v polovině 20 století úpadek, ztrátu pracovních míst doprovázely vlny emigrace.

Terni je venkovské město vzdálené asi 100 km od Říma. Díky své poloze ve vnitrozemí si ho vláda na konci 19 století vybrala za první sídlo těžkého průmyslu v Itálii. Ocelárny vyráběly ocel pro námořnictvo a státní železnice, dále byla v Terni zbrojovka, chemička, textilka a elektrárny. Velkou část tohoto průmyslu vlastnila po 40 let Societa di Terni, která se ze soukromých rukou postupně dostala pod vládní kontrolu. Dělnická třída tvořila většinu obyvatel města i okolí, mimo období fašismu je v Terni tradičně volena levice. Dělnické nepokoje proběhly ve městě opakovaně, narátoři vzpomínají například na demonstraci proti propuštění 3 tisíc dělníků oceláren v roce 1953. Portelliho v obou oblastech zaujaly hlavně písně, které pomocí tradičních lidových forem ukazují vědomí moderní dělnické třídy. Zaměřuje se hlavně na změnu a interakci – adaptaci lidové kultury na industrializaci a další mísení s prvky kultury masové (sport, hudba, náboženství, vlastenectví aj). Neméně zajímavé jsou i dvě poslední kapitoly. Zde nám profesor Portelli představuje dva interdisciplinární eseje, první na soudním případě ze 7. dubna, kde se zabývá oralitou právního sporu Itálie versus členové Rudé brigády. Poslední kapitola je o narativu a literatuře. Na vyprávění slečny

Mattioliové ukazuje autor orální postupy a porovnává je s literárním dílem.

Opravdu nevím, který esej bych vyzdvihla, protože každý je svým způsobem jedinečný. Kniha mě přitáhla od prvních stránek a i když vznikla před padesáti lety, stále má co říci i současnému čtenáři. Je to svého druhu „obrana“ orální historie a stejně jako ta Balbínova, inspirovala vznik mnoha dalších skvělých knih, které přispěly k akceptování orální historie nejen jako metody, ale i oboru. Křest knihy proběhl na nedávné konferenci COHA, kterou profesor Portelli zahajoval právě vyprávěním o této knize. Jeho slovy – je to kniha příběhů – a úvah z nich a o nich. Přípitek pronesl nestor tohoto oboru v Čechách, docent Miroslav Vaněk, který také napsal doslov. I já bych ráda popřála knize mnoho prodaných výtisků a nám čtenářům další překlady důležitých orálně historických knih.